

PAŃSTWO I SPOŁECZEŃSTWO

STATE AND SOCIETY

E-ISSN 2451-0858 ISSN 1643-8299

ROK XXV, NR SPECJALNY

Copyright© 2025 by the Author

Opublikowano w wolnym dostępie (Open Access) na licencji CC BY-NC-ND 4.0

DOI: 10.48269/2451-0858-pis-2025-sp-002

Data wpłynięcia: 4.04.2025

Data akceptacji: 6.06.2025

PERSONALIZACJA PROCESU KSZTAŁCENIA STUDENTÓW PEDAGOGIKI JAKO WSPARCIE W PRZYGOTOWANIU DO ZAWODU NAUCZYCIELA PRZEDSZKOLA I EDUKACJI WCZESNOSZKOLNEJ

Agnieszka Misiuk

dr, Uniwersytet Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Wydział Nauk Społecznych i Filologii

<https://orcid.org/0000-0002-3942-4631>

Streszczenie

Wykonywanie zawodu nauczyciela wiąże się z dużym ryzykiem wypalenia zawodowego. Jednym ze sposobów przeciwdziałania temu zjawisku jest takie przygotowanie do przyszłej pracy, które tworzy warunki do wzbogacenia wiedzy i rozwoju kompetencji stanowiących czynnik chroniący. W tekście opisano wyniki badań studentów pedagogiki na temat zajęć z personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoringu. Przedstawione zostało porównanie danych z dwóch pomiarów, a także skategoryzowane za pomocą metody analizy treści wypowiedzi badanych na pytania otwarte. Uzyskane wyniki wskazują na pozytywny wpływ uczestniczenia w zajęciach na poziom wiedzy, umiejętności i wiary w swoje możliwości u badanych studentów, a także na duże zadowolenie z kontaktu z prowadzącymi zajęcia tutorami.

Słowa kluczowe: personalizacja procesu kształcenia, tutoring, zawód nauczyciela, wsparcie, wypalenie zawodowe

Personalisation of the learning process of pedagogy students as a support in the preparation for the teaching profession in early school education

Abstract

The teaching profession is associated with a high risk of professional burnout. One of the ways to counteract this phenomenon is to prepare for the profession in such a way that creates conditions for the enrichment of knowledge and development of competences that constitute a protective factor. The text describes the results of a study of pedagogy students on the topic of personalisation of the educational process with elements of tutoring. A comparison of data from two measurements is presented and also categorised by means of a content analysis method of the respondents' statements to the open questions. The obtained results indicate a positive impact of attending the classes on the level of knowledge, skills and confidence in their abilities in the surveyed students, as well as high satisfaction with the interaction with the tutors conducting the classes.

Key words: personalisation of the learning process, tutoring, teaching profession, support, professional burnout

Wprowadzenie

Studenci pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, przygotowując się do wykonywania zawodu nauczyciela, uczestniczą w licznych zajęciach teoretycznych i praktycznych, związanych m.in. z metodyką nauczania, rozwijających umiejętności komunikacyjne, a także realizują praktyki studenckie w placówkach wychowania przedszkolnego oraz szkołach. Działania te mają na celu stworzenie im jak najlepszych warunków umożliwiających pełnienie roli nauczyciela, bowiem profesja ta wiąże się z dużym ryzykiem doświadczenia wypalenia zawodowego¹. Definiowane jest ono jako zbiór symptomów występujących u osób wykonujących zawody, w których o poziomie ich realizacji, sukcesach i niepowodzeniach zawodowych decydują bliski i pełen zaangażowania kontakt interpersonalny oraz cechy osobowości². Są to więc najczęściej zawody intensywnie angażujące w kontakty z innymi ludźmi³. Doświadczenie stresu wynikającego m.in. z obciążeń problemami uczniów czy różnorodnych trudności związanych z kontaktami z rodzicami, a także sytuacja odroczonej gratyfikacji powodować mogą wyczerpanie emocjonalne, obronne

¹ Wśród zawodów obarczonych ryzykiem wypalenia zawodowego Helena Sęk wymienia zawód nauczyciela jako pierwszy pośród takich profesji jak: lekarz, pielęgniarka, terapeuta i pracownik socjalny. *Eadem, Uwarunkowania i mechanizmy wypalenia zawodowego w modelu społecznej psychologii poznawczej*, [w:] *Wypalenie zawodowe: przyczyny i zapobieganie*, red. eadem, tłum. J. Radzicki, M. Żywicki, wyd. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 83–112.

² *Ibidem*, s. 84.

³ P. Stawiarska, *Wypalenie zawodowe w perspektywie wyzwań współczesnego świata*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2016, s. 59.

dystansowanie się zawodowe, obniżenie zaangażowania oraz satysfakcji zawodowej⁴. Te zaś zwiększają ryzyko wypalenia zawodowego. Czynnikiem chroniącymi, które je obniżają, są wysokie poczucie kompetencji umożliwiające ocenę stresorów w kategoriach wyzwania oraz przekonanie o własnej skuteczności zaradczej⁵. Istotne jest więc tworzenie studentom pedagogiki warunków do rozwoju tych kompetencji. Jedną z dróg realizacji tego celu było wprowadzenie w czasie studiów zajęć z personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoringu⁶, które przez dostosowanie do indywidualnych potrzeb i możliwości studentów pozwolić miały na pogłębienie wiedzy i rozwój konkretnych, ważnych z punktu widzenia danej osoby, umiejętności.

Celem artykułu jest przedstawienie wyników badań opinii studentów na temat efektów płynących z uczestniczenia przez nich w zajęciach z personalizacji procesu kształcenia⁷. Założono, że udział w zajęciach pozwoli badanym osobom na lepsze przygotowanie się do wykonywania zawodu nauczyciela przedszkola i edukacji wczesnoszkolnej oraz przyczyni się do wzrostu poczucia kompetencji w tym obszarze.

Charakterystyka programu personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoringu

Program personalizacji procesu kształcenia wprowadzony został jako przykład działań innowacyjnych w jednej z uczelni wyższych na wydziale kształcącym studentów pedagogiki. Celem zajęć było wzmocnienie poczucia własnej wartości wśród studentów, ich samodzielności, zainspirowanie do poszukiwania wiedzy i rozwoju zainteresowań, ułatwienie nawiązywania relacji, a także rozwijanie umiejętności organizacji własnej pracy⁸. Zgodnie z założeniami tutoringu praca z każdym ze studentów skupiać się miała na tych obszarach, w których ma on największy potencjał i w swoim działaniu może dążyć do perfekcji⁹.

⁴ H. Sęk, *op. cit.*, s. 84.

⁵ *Ibidem*, s. 84.

⁶ W dalszej części tekstu stosowana będzie skrócona nazwa przedmiotu, tj. personalizacja procesu kształcenia.

⁷ Zajęcia były realizowane w ramach projektu „Nauczyciel 5.0 nowoczesny program kształcenia nauczycieli na jednolitych studiach magisterskich w dziedzinie pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej”, realizowanego w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014–2020 współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

⁸ A. Kożuh, I. Szyniec, *Teoretyczne i praktyczne założenia programu tutoringu „Tutoring szansą spersonalizowanego rozwoju studenta”*, Kraków 2019 (materiały niepublikowane). Dokument został stworzony w związku z realizacją zadań w projekcie: „Nauczyciel 5.0...”.

⁹ B. Fingas, *Fundamenty i źródła tutoringu*, [w:] *Tutoring. Teoria. Praktyka. Studia przypadków*, red. P. Czekierda, B. Fingas, M. Szala, wyd. 2, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 59.

Celem personalizacji edukacji jest tworzenie warunków do odkrywania mocnych stron i zasobów jednostki oraz wzmocnienie motywacji i poczucia sprawczości¹⁰. Przyjęto, że adekwatnie do potrzeb studentów realizowany będzie zarówno tutoring naukowy, jak i tutoring rozwojowy. Tutoring naukowy, jak pisze Piotr Czekierda, stosowany jest głównie wtedy, gdy uczestnik zajęć wie, jakie są jego zainteresowania oraz jakie dziedziny rozwoju naukowego chciałby pogłębiać. Tutoring rozwojowy realizowany jest najczęściej w dwóch przypadkach: gdy podopieczny czuje potrzebę rozwoju, ale nie ma sprecyzowanego obszaru zainteresowań oraz gdy zajmujemy się bezpośrednio jego rozwojem osobistym. Wskazane dwa rodzaje tutoringu mogą się przenikać, co często ma miejsce podczas realizacji tychże zajęć¹¹.

Prowadzenie zajęć z personalizacji procesu kształcenia poprzedzone zostało cyklem szkoleń przygotowujących wybranych nauczycieli akademickich do pełnienia roli tutora. Były one prowadzone przez autorki tego programu. Oprócz treści teoretycznych tutorzy zostali zapoznani z przygotowanymi kartami pracy, które mogły być używane jako narzędzia do lepszego poznania się i zaplanowania ze studentami planu dalszej, wspólnej pracy.

Zajęcia dla studentów w ramach personalizacji procesu kształcenia odbywały się cztery razy w semestrze, w ok. miesięcznych odstępach i trwały jedną jednostkę lekcyjną. Rozpoczęły się od drugiego roku jednolitych studiów magisterskich, a zakończyły na roku piątym. Każdy student realizował w trakcie roku akademickiego osiem spotkań z tutorem, zaś cały proces personalizacji obejmował trzydzieści dwie godziny. Zajęcia były prowadzone w kontakcie indywidualnym. Tutor miał pod swoją opieką od czterech do sześciu studentów. Podsumowaniem czteroletniego cyklu było wspólne spotkanie tutora i studentów, podczas którego każdy z nich przedstawiał wybrane efekty swojej pracy, m.in.: wykonane samodzielnie pomoce dydaktyczne, opracowane bajki, programy autorskie, eseje, referaty i nowatorskie scenariusze zajęć.

W celu sprawdzenia opinii studentów na temat zajęć z personalizacji procesu kształcenia przeprowadzono badania. Procedura badawcza oraz wyniki zostaną przedstawione poniżej.

Część metodologiczna

Teoretycznym celem opisywanych badań było poznanie opinii studentów na temat zajęć z personalizacji procesu kształcenia, a celem praktycznym wykorzystanie

¹⁰ Por. N. Bojarska, K. Kichler, *Personalizacja edukacji jako innowacja w procesie kształcenia*, [w:] *Lifelong Learning*, red. V. Tanaś, W. Welskop, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu i Nauk o Zdrowiu, Łódź, 2015, s. 19; L. Tetzlaff, F. Schmiedek, G. Brod, *Developing Personalized Education: A Dynamic Framework*, „Educational Psychology Review” 2021, vol. 33, s. 865.

¹¹ P. Czekierda, *Czym jest tutoring?*, [w:] *Tutoring...*, op. cit., s. 31–32.

uzyskanych wyników do poprawy jakości tychże zajęć. Postawiono następujące problemy badawcze:

- Czy w opinii badanych studentów zajęcia z personalizacji procesu kształcenia pozwoliły im na wzbogacenie wiedzy z wybranego obszaru, który był poruszany podczas zajęć?
- Czy w opinii badanych studentów zajęcia z personalizacji procesu kształcenia pozwoliły im na rozwinięcie wybranych umiejętności?
- Czy w opinii badanych studentów zajęcia z personalizacji procesu kształcenia pozwoliły im na głębsze poznanie siebie, swoich celów, mocnych stron, obszarów zainteresowań?
- Czy badani studenci są zadowoleni z kontaktu z tutorem?
- Jakie korzyści w opinii badanych studentów płynęły dla nich z uczestniczenia w zajęciach z personalizacji procesu kształcenia?

W związku z tym, że badania składały się z dwóch pomiarów, możliwe było porównanie odpowiedzi na wskazane pytania badawcze zarówno z pretestu, jak i posttestu.

Badania zostały przeprowadzone wśród studentów pedagogiki na jednej z uczelni wyższych¹². Ze względu na cel badań zastosowano metodę celowego doboru osób badanych. Pierwszy pomiar wykonano po pierwszym roku realizacji zajęć, tj. w czerwcu 2020 r. Badaniem kwestionariuszowym objęto 45 osób, tj. 72,6% studentów, którzy ukończyli cykl zajęć tutoringowych¹³. Po przeanalizowaniu wyników opracowano propozycje działań, które miały odpowiedzieć na potrzeby badanych oraz wpłynąć korzystnie na jakość prowadzonych zajęć. Drugi pomiar zrealizowano po zakończeniu czteroletniego cyklu zajęć, a więc w czerwcu 2023 r. Zbadano 52 osoby, tj. niemal 84% studentów. Zdecydowaną większość badanych stanowiły kobiety, co jest cechą charakterystyczną dla tego kierunku studiów. Zarówno w pierwszym, jak i w drugim pomiarze kwestionariusz wypełniło trzech mężczyzn. Badani to w większości osoby młode, prawie 75% z nich mieściła się w przedziale wiekowym pomiędzy 20 a 30 r.ż.; reszta uczestników miała powyżej 30 lat.

Uzyskane wyniki przedstawione zostaną zgodnie z chronologią badań.

Metody gromadzenia danych

Do badań wykorzystano samodzielnie skonstruowany kwestionariusz. Składał się on z dwóch części. Pierwsza pozwalała poznać opinie studentów na temat ewentualnych zmian, które dostrzegają w swoim poziomie wiedzy, rozwoju wybranych umiejętności oraz poznaniu siebie i swoich mocnych stron będących następstwem uczestniczenia w zajęciach z personalizacji procesu kształcenia.

¹² Badania były współfinansowane z uczelnianych środków na badania statutowe.

¹³ Ponieważ udział w obu badaniach był dobrowolny, liczba uczestników nie wynosi 100%.

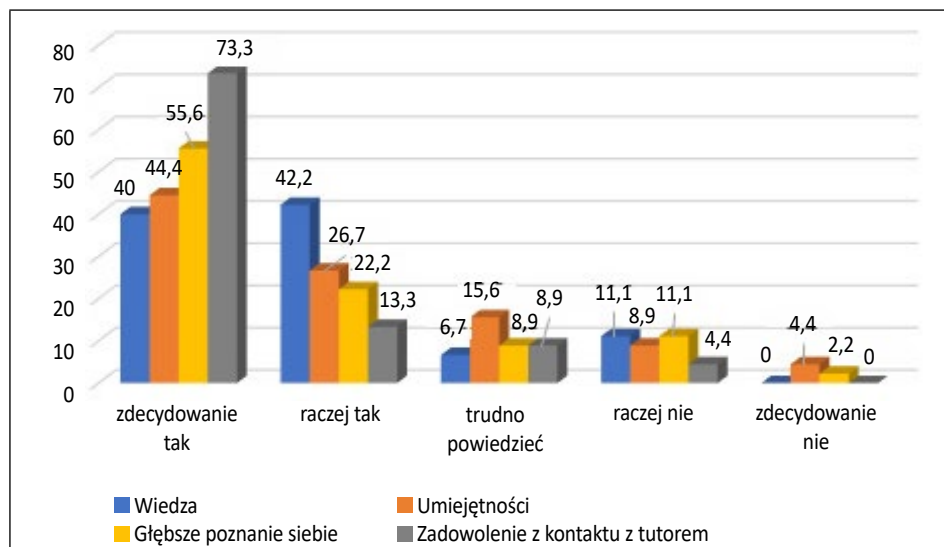
W drugiej części kwestionariusza studenci określali swój poziom zadowolenia z kontaktu z tutorem, a także wskazywali, jakie metody i formy pracy stosowane w czasie zajęć oraz zachowania i postawy tutora są dla nich wspierające. Zostali również poproszeni o wymienienie ewentualnych uwag, sugestii oraz działań, które mogłyby wpłynąć korzystnie na efektywność planowanych na kolejne lata zajęć.

Analiza badań

Wyniki pierwszego pomiaru

Opinie studentów dotyczące zmian w ich poziomie wiedzy, rozwoju wybranych umiejętności i poznania siebie, które zaszły dzięki uczestniczeniu w zajęciach z personalizacji procesu kształcenia oraz poziomowi zadowolenia z relacji z tutorem przedstawiono na wykresie 1¹⁴. Osoby badane zaznaczały swoje odpowiedzi, mając do wyboru pięć kategorii od „zdecydowanie tak” do „zdecydowanie nie”.

Wykres 1. Wyniki pierwszego pomiaru: zmiany w obszarze wiedzy, umiejętności, poznania siebie oraz poziomu zadowolenia z kontaktem z tutorem

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Studenci uznali, że udział w zajęciach miał korzystny wpływ na wzbogacenie poziomu ich wiedzy z wybranych obszarów. Ponad 42% wskazało odpowiedź

¹⁴ Mimo małej liczebności grupy zdecydowano, by uzyskane wyniki przedstawić w formie procentowej na wykresach, dzięki czemu stały się one bardziej czytelne w odbiorze.

„raczej tak”, zaś 40% „zdecydowanie tak”. Odpowiedź „raczej nie” zaznaczyło 11,1% badanych; nikt nie wypowiedział się zdecydowanie przecząco.

Na pytanie, czy opisywane zajęcia pozwoliły badanym na rozwinięcie wybranych umiejętności, ponad 44% odpowiedziało „zdecydowanie tak”, a 26,7% „raczej tak”. Odpowiedź przeczącą („raczej nie” i „zdecydowanie nie”) zaznaczyło łącznie 13,3% osób.

Celem trzeciego pytania było dowiedzenie się, czy w opinii studentów udział w zajęciach pozwolił im na głębsze poznanie siebie, swoich celów, mocnych stron i obszarów zainteresowań. Ponad połowa badanych (55,6%) zdecydowanie to potwierdziła. Kolejne 22,2% osób odpowiedziało „raczej tak”. Brak korzystnego wpływu wynikającego z udziału w zajęciach na samopoznanie wskazało 13,3% osób.

Kolejne pytanie dotyczyło zadowolenia studentów z kontaktu z tutorem. Zdecydowana większość osób (ponad 73%) wybrała odpowiedź „zdecydowanie tak”, zaś 13,3% „raczej tak”. Tylko dwie osoby (4,4%) były raczej niezadowolone.

Uzyskane wyniki wskazują, że w pierwszym roku zajęć realizowano zarówno tutoring naukowy, jak i rozwojowy, a zdecydowana większość uczestników zauważyła korzystny wpływ na wzrost poziomu wiedzy oraz rozwoju umiejętności i samopoznania. Zauważyć można także zadowolenie z kontaktu z tutorem, co mogło mieć znaczenie dla poziomu zaangażowania podczas realizowanych zajęć.

Kwestionariusz ankiety, oprócz wymienionych pytań zamkniętych, zawierał trzy pytania otwarte oraz miejsce na wpisanie ewentualnych uwag i treści, których nie poruszono, a które są istotne dla badanej osoby. Uzyskane tą drogą odpowiedzi zostały przeanalizowane i na ich podstawie ustalono, jakie działania, postawy i formy pracy są dla studentów wspierające, by móc je dalej rozwijać, a jakie wymagają zmiany, czy też udoskonalenia.

Korzyści wynikające z udziału w zajęciach wymieniane przez osoby badane ogniskowały się wokół takich obszarów jak: poznanie siebie i swoich mocnych stron, wzrost wiary w siebie i w swoje umiejętności, nabycie większej odwagi w mówieniu o sobie, zwiększenie otwartości, motywacji do działania, a także poznanie nowych metod pracy z dziećmi.

Postawy tutora, które wskazano jako korzystne i wspierające, to przede wszystkim: wyrozumiałość, otwartość, poczucie, że można na niego liczyć w trudnych sytuacjach, możliwość kontaktowania się z tutorem pomiędzy zaplanowanymi spotkaniami oraz swoboda w wyborze zagadnień do dalszej pracy. Odpowiedzi te licznie się powtarzały, co świadczyć może o poczuciu bezpieczeństwa i klimacie zaufania panującym w czasie zajęć.

Wskazane przez studentów obszary, w których oczekiwali zmiany, dotyczyły takich zagadnień jak: większe uwzględnianie ich zainteresowań podczas zajęć, częstszy kontakt pomiędzy spotkaniami, a także wpisanie personalizacji procesu kształcenia do stałego harmonogramu zajęć.

Po podsumowaniu i omówieniu podczas zebrania tutorów z koordynator tutoringów wyników z pierwszego pomiaru podjęto decyzję, by w trakcie kolejnych spotkań ze studentami uwzględnić wskazane przez nich kierunki działań oraz kontynuować te, które zostały ocenione pozytywnie. W tym celu zaplanowano stosowanie dodatkowych pomocy dydaktycznych, które miały pomóc studentom w lepszym poznaniu siebie, swoich mocnych stron oraz obszarów, które chcieliby doskonalić. Tutorzy opracowali nowe karty pracy i materiały dostosowane do potrzeb i oczekiwań poszczególnych członków swojej grupy. Szczególną uwagę zwrócono na to, by wspólnie ustalane tematy do dalszej eksploracji były zgodne z zainteresowaniami studentów i jednocześnie odpowiadały zainteresowaniom naukowo-dydaktycznym tutora.

Zadaniem, którego nie udało się w pełni zrealizować, było wpisanie zajęć do stałego harmonogramu. Ze względu na obciążenia dydaktyczne wykładowców i studentów oraz fakt, że do grup tutoringowych należały osoby z różnych grup ćwiczeniowych, nie było możliwe ustalenie całości spotkań w weekendowym planie zajęć. Dodatkowo, w związku z różną sytuacją zawodową i osobistą, studenci mieli odmienne potrzeby i oczekiwania dotyczące dni i godzin spotkań. Ostatecznie podjęto decyzję, by każdy termin ustalany był indywidualnie przez tutora i studenta z uwzględnieniem możliwości i preferencji obydwu stron.

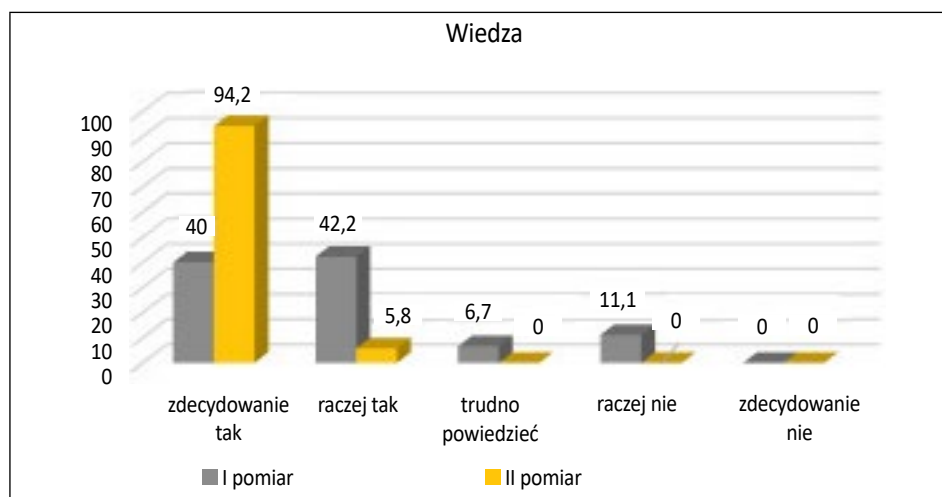
Porównanie zmian zachodzących pomiędzy pomiarami

W dalszej części tekstu przedstawione zostaną wyniki pytań zamkniętych z drugiego pomiaru, które zostaną porównane z wynikami pomiaru pierwszego. Opisany zostanie także rezultat kategoryzacji uzyskanych w postępie wypowiedzi studentów na pytania otwarte.

Pierwsze pytanie, którego wynik porównywano, dotyczyło opinii studentów na temat zmian w poziomie wiedzy. W drugim pomiarze 100% badanych wskazało, że udział w zajęciach z personalizacji procesu kształcenia miał korzystny wpływ na wzbogacenie ich wiedzy. Świadczy to, że podczas zajęć tworzone były warunki do zdobywania informacji, rozbudzano ciekawość poznawczą oraz motywację do zgłębiania nowych obszarów wiedzy. Porównując wyniki uzyskane w pierwszym i drugim pomiarze, widać w tej kategorii wzrost o prawie 18%. Szczegółowy rozkład odpowiedzi przedstawiono na wykresie 2.

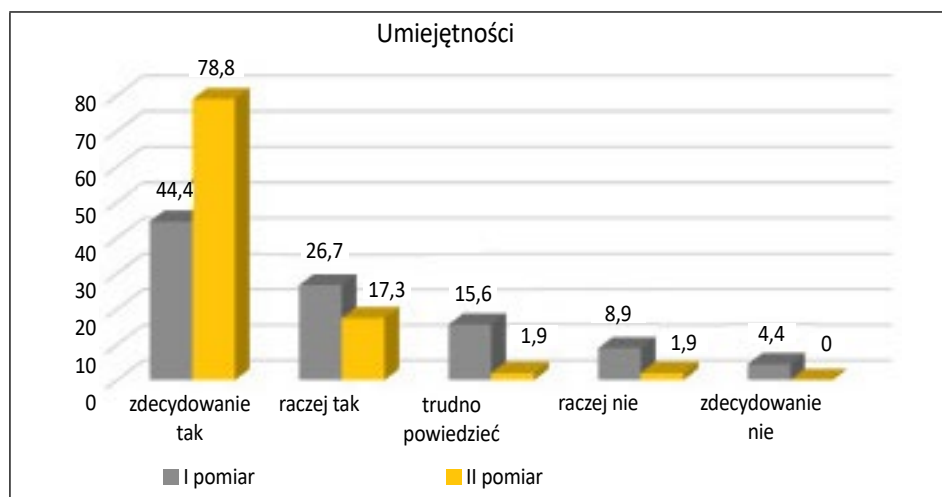
Drugie pytanie dotyczyło zmian w poziomie umiejętności. Porównanie wyników przedstawionych na wykresie 3 wskazuje na wzrost liczby osób, które deklarowały rozwój swoich umiejętności. Ponad 96% uczestników tego programu wypowiedziało się twierdząco. Wynik ten wskazuje, że każdy z tutorów tworzył studentom warunki do rozwoju umiejętności przydatnych w zawodzie nauczyciela. Porównując wyniki z dwóch pomiarów, zauważyć można korzystną różnicę plasującą się na poziomie 25%.

Wykres 2. Wyniki drugiego pomiaru. Odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia z personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoringu pozwoliły Pani/Panu na wzbogacenie wiedzy z wybranego obszaru, który był poruszany podczas zajęć?”

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Wykres 3. Wyniki drugiego pomiaru. Odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia z personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoringu pozwoliły Pani/Panu na rozwinięcie wybranych umiejętności?”

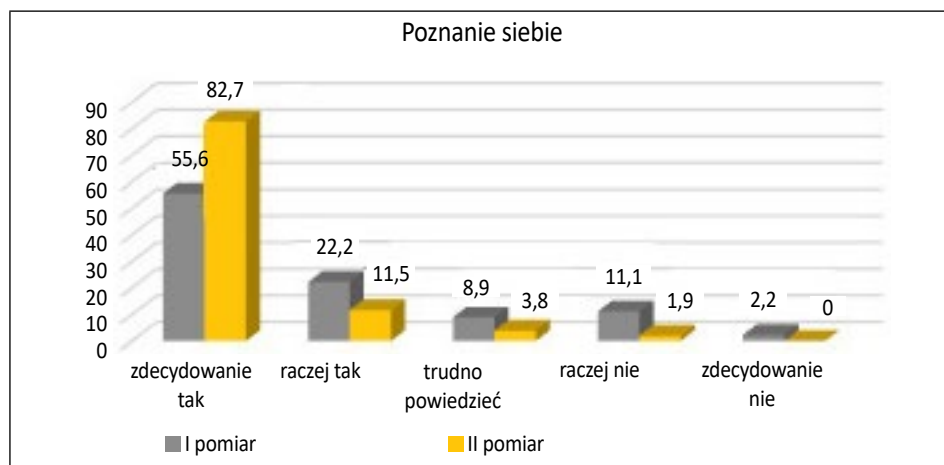

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Kolejne pytanie związane było z głębszym poznaniem siebie, swoich celów, mocnych stron oraz obszarów zainteresowań. Uzyskane wyniki, zaprezentowane na wykresie 4, wskazują na duży wzrost liczby osób, które widzą korzystny związek pomiędzy uczestniczeniem w zajęciach a lepszym poznaniem siebie i swoich

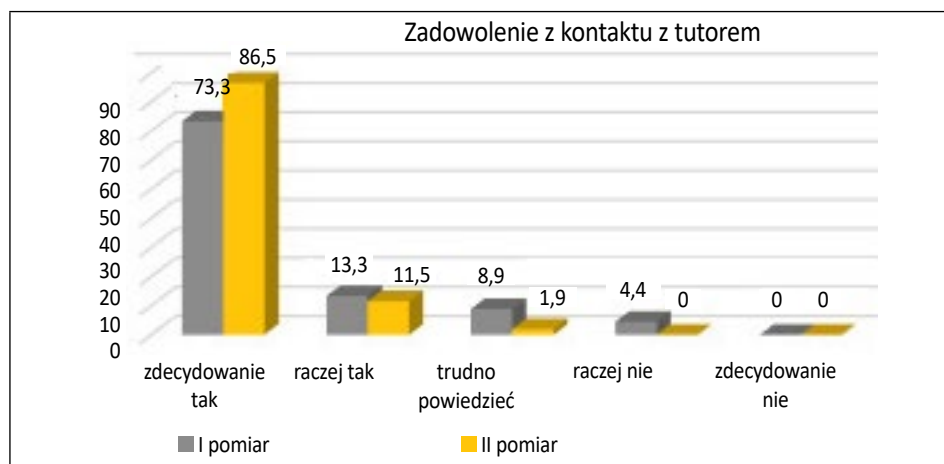
mocnych stron. W drugim pomiarze ponad 94% badanych wypowiedziało się twierdząco, co wskazuje na wzrost o 16,5%. Zauważyć można także zmniejszenie odsetka osób, które nie widziały tego związku (różnica 11,4%). W postteście tylko jedna osoba wskazała, że raczej nie miała stworzonych warunków do poznania i rozwijania swoich celów i mocnych stron.

Wykres 4. Wyniki drugiego pomiaru. Odpowiedzi na pytanie: „Czy zajęcia z personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoringu pozwoliły Pani/Panu na głębsze poznanie siebie, swoich celów, mocnych stron, obszarów zainteresowań?”

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Wykres 5. Wyniki drugiego pomiaru. Odpowiedzi na pytanie: „Czy jest Pani/Pan zadowolona/y z kontaktu z tutorem?”

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Ostatnie pytanie zamknięte dotyczyło zadowolenia z relacji z tutorem. Jak widać na wykresie 5, w drugim pomiarze aż 98% badanych wypowiedziało się korzystnie na temat swojej relacji z tutorem prowadzącym zajęcia z personalizacji procesu kształcenia. Porównanie wyników z pierwszego i drugiego pomiaru wskazuje na wzrost o 11,4%. Co ważne, w drugim pomiarze ani jedna osoba nie odpowiedziała na to pytanie przecząco.

Podsumowując, za satysfakcjonujący należy uznać bardzo duży procentowy wzrost wyników przedstawiających pozytywne odpowiedzi w każdym z badanych obszarów. Studenci uznali, że prowadzone dla nich zajęcia miały korzystny wpływ na ich rozwój poznawczy, poziom umiejętności i samopoznania. Byli także bardzo zadowoleni z kontaktu z tutorami. Uzyskane wyniki świadczą także o tym, że tutorzy prowadzili zarówno tutoring naukowy, jak i rozwojowy, tworząc warunki nie tylko do wzbogacenia wiedzy studentów, ale także troszcząc się o doskonalenie ich umiejętności.

Analiza wypowiedzi studentów na pytania otwarte uzyskane w drugim pomiarze

Do analizy wypowiedzi badanych opisujących ich opinie dotyczące zajęć z personalizacji procesu kształcenia po zakończeniu czteroletniego cyklu spotkań zastosowano metodę kategoryzowania eksploracyjnego¹⁵. Jej wynikiem jest pogrupowanie odpowiedzi w podobnych znaczeniowo kategoriach. Wyróżniono trzy podstawowe obszary, takie jak:

- korzyści wynikające z uczestniczenia w zajęciach,
- metody i formy pracy, których stosowanie miało wpływ na postrzeganie zajęć oraz
- postawa tutora.

Każda z kategorii zawiera podkategorie. Ich nazwy, przykładowe wypowiedzi studentów oraz wskazanie liczby osób, które udzieliły takich odpowiedzi, przedstawiono w tabelach zamieszczonych w dalszej części tekstu.

Pierwsza kategoria zawiera przykłady odpowiedzi studentów na temat korzyści płynących z uczestniczenia w zajęciach. Zostały one pogrupowane na te, które są związane ze zdobyciem nowej wiedzy, rozwinięciem umiejętności, poszerzeniem zainteresowań, poznaniem swoich mocnych stron oraz rozwojem osobistym i samoświadomością (tabela 1).

¹⁵ K. Krejtz, I. Krejtz, *Metoda analizy treści – teoria i praktyka badawcza*, [w:] *Wywiad psychologiczny*, t. 1: *Wywiad jako postępowanie badawcze*, red. K. Stemplewska-Żakowicz, K. Krejtz, wyd. 2, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2005, s. 129–148.

Tabela 1. Skategoryzowane przykłady odpowiedzi na pytanie: „Jakie widzi Pani/Pan korzyści płynące z uczestniczenia w zajęciach z personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoringu?”

Zdobycie nowej wiedzy (29 wpisów)
– zdobyłam obszerną wiedzę na tematy, które mnie zainteresowały; – pogłębienie wiedzy na temat interesujących mnie zagadnień; – zapoznanie się z nowymi koncepcjami w wychowaniu dzieci; – poznanie metod porozumiewania się z dzieckiem;
Rozwinięcie umiejętności (34 wpisy)
– mogłam nabyć umiejętności, które w przyszłości można wykorzystać w pracy w zawodzie nauczyciela; – nauczyłam się określać swoje cele i dążyć do ich realizacji; – umiejętność planowania własnego rozwoju; – spokojnie podchodzę do sytuacji stresowych; – rozwój asertywności; – rozwinęłam swoje umiejętności komunikacyjne; – bardzo rozwinięte zostały umiejętności dydaktyczno-metodyczne; – rozwinięcie kompetencji interpersonalnych;
Poszerzenie zainteresowań (15 wpisów)
– rozwijanie swoich zainteresowań; – nowe zainteresowania związane z pracą z dziećmi; – zajęcia z personalizacji sprawiły, że mogłam wykorzystać swoje zainteresowania i umiejętności i tym samym pokazać innym osobom jakąś część siebie;
Poznanie swoich mocnych stron (28 wpisów)
– głębsze poznanie swoich mocnych stron; – głębsze poznanie swoich mocnych stron oraz obszarów wymagających wzmocnienia;
Wzrost poczucia własnej wartości (16 wpisów)
– ukazanie, że jestem warta więcej, niż myślałam, – wzrost samoakceptacji; – zajęcia z panią tutor często podbudowywały mnie; – zwiększenie doceniania własnej pracy; – teraz bardziej wierzę w siebie i wiem, że zawsze dam radę;
Rozwój osobisty i wzrost samopoznania (26 wpisów)
– poznanie samej siebie, tego, co dla mnie ważne; – głębsze poznanie siebie; – odnalezienie własnej, indywidualnej i innowacyjnej ścieżki; – wnikliwe poznanie siebie; – sprecyzowanie swoich celów; – zrozumienie siebie; – poznanie nowych perspektyw i sposobów na doskonalenie siebie w przyszłości.

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Udzielone odpowiedzi wskazują na liczne korzyści, które studenci dostrzegają w uczestniczeniu w zajęciach z przedmiotu personalizacja procesu kształcenia. Co ważne, dotyczą one nie tylko wiedzy, ale także umiejętności interpersonalnych¹⁶, postrzegania siebie i budowania bardziej korzystnego obrazu własnej osoby. Wysokie poczucie kompetencji, na które wpływ ma sposób postrzegania siebie, stanowi jeden z istotnych czynników chroniących przed mechanizmem wypalenia zawodowego. Wskazania studentów są spójne, co świadczyć może o tym, że warunki tworzone przez jedenastu tutorów były podobne.

Druga kategoria zawierała odpowiedzi studentów dotyczące metod i form pracy, które były stosowane podczas zajęć. Wyróżnione kategorie opisane zostały w tabeli 2.

Tabela 2. Skategoryzowane wskazania studentów dotyczące metod i form pracy, które w ich opinii miały korzystny wpływ na sposób postrzegania zajęć

Rozmowa jako forma prowadzenia zajęć (16 wpisów)
– możliwość dyskusji i wymiany doświadczeń; – szczerze rozmowy; – możliwość rozmowy o moich obawach; – wyrażenie własnego zdania, opinii na wybrany temat bez żadnego nacisku i oceniania;
Indywidualizacja procesu personalizacji (33 wpisy)
– tutor był zawsze otwarty na moje cele; – akceptowanie zainteresowań; – możliwość wybrania własnej drogi rozwoju; – indywidualne podejście do studenta; – dostosowywanie terminu zajęć pod moje możliwości;
Interesująca forma zajęć i metody pracy (15 wpisów)
– stosowane były ciekawe, innowacyjne metody; – poznałam nowe metody pracy (Walta Disneya, rybi szkielet, mapa pojęciowa) – zajęcia były prowadzone w bardzo ciekawy sposób; – cenne wskazówki, aktywizacja, możliwość refleksji; – poznanie spojrzenia innych osób na wybrane tematy; – formy zajęć były praktyczne;
Stosowanie zróżnicowanych materiałów i pomocy dydaktycznych (9 wpisów)
– ogromna ilość materiałów i pomocy; – karty pracy przygotowane przez tutora; – prezentacje podsumowujące zdobytą wiedzę; – różnorodne treści i materiały dydaktyczne;

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

¹⁶ Według Janusza Dworaka i Henryka A. Kretka tworzenie warunków do rozwijania umiejętności interpersonalnych oraz poczucia sprawczości powinno być jednym z głównych celów współczesnej szkoły wyższej. Por. *eidem*, *Personalizacja i kastomizacja nowymi formami kształcenia studentów na kierunkach zarządzania*, „Management and Quality – Zarządzanie i Jakość” 2023, vol. 5, no. 3, s. 51.

Trzecia kategoria zawierała wskazania studentów dotyczące tych postaw tutora, które były dla nich ważne i miały korzystny wpływ na sposób postrzegania zajęć. Wymienione zostały m.in. takie zachowania jak: wsparcie, pomoc, empatia i zrozumienie, które świadczą o kompetencjach relacyjnych¹⁷, tak istotnych w edukacji. Szczegółowo zostały one przedstawione w tabeli 3.

Tabela 3. Skategoryzowane wskazania studentów
dotyczące postaw tutora, które w ich opinii miały korzystny wpływ
na sposób postrzegania zajęć

Doświadczanie wsparcia ze strony tutora (30 wpisów)
– tutor zawsze okazywał wsparcie i dodawał motywacji do dalszego działania; – poczucie obecności tutora, z którym można poruszyć kwestie edukacji, problemów oraz uzyskanie dobrej rady; – wsparcie przez tutora;
Doświadczanie pomocy (12 wpisów)
– pomoc w trudnych sytuacjach; – zawsze mogłam liczyć na pomoc ze strony prowadzącego; – pomoc ze strony tutora przez rozmowę, doradztwo w różnych losowych sytuacjach; – możliwość zwrócenia się do pani tutor z każdym problemem;
Empatia i zrozumienie (22 wpisy)
– empatia; – zrozumienie moich potrzeb; – zrozumienie dotyczące osobistej sytuacji życiowej; – wyrozumiałość względem studenta;
Motywowanie (14 wpisów)
– mobilizowanie do działania; – pani tutor była motywatorem do działań na każdym etapie studiów; – duża motywacja do dalszego działania; – zwiększenie chęci do działania; – wsparcie motywacji;
Atmosfera zajęć (20 wpisów)
– zajęcia odbywały się w miłej atmosferze, czułam się zaopiekowana; – przemiła atmosfera i poczucie zrozumienia ze strony tutora; – wiedziałam, że trudne tematy, które poruszaliśmy na tutoring, zostały między nami; – przyjazne podjęcie, życzliwość; – sympatia ze strony tutora; – wykazanie się ogromną wrażliwością; – ciepłe, przyjacielskie podejście; – bliskie relacje z tutorem, który ma czas, rozumie;

¹⁷ Kompetencje relacyjne zawierają w sobie umiejętność autentycznego pozostawania w kontakcie, zdolność i chęć przyjęcia na siebie odpowiedzialności za jakość interakcji oraz umiejętność dostosowywania sposobu pracy do indywidualnych potrzeb każdego ucznia. Por. J. Juul, H. Jensen, *Kompetencje relacyjne w edukacji. Od posłuszeństwa do odpowiedzialności*, tłum. A. Boniszewska, Wydawnictwo MIND, Podkowa Leśna 2023, s. 182.

Kontakt z tutorem (10 wpisów)
– możliwość stałego kontaktu; – możliwość kontaktu praktycznie bez przerwy; – szybkie odpisywanie na e-mail; – współpraca i dobry kontakt z tutorem; – ciągły kontakt, nawet w czasie wolnym;
Wiedza, doświadczenie i zaangażowanie tutora (10 wpisów)
– duża wiedza i doświadczenie tutora; – dzielenie się wiedzą i doświadczeniem; – duże zaangażowanie opiekuna, – zawsze zajęcia były rzetelne;
Kompetencje tutora (10 wpisów)
– profesjonalna postawa tutora; – bezpośredniość w kontaktach; – umiejętność słuchania; – ogrom cierpliwości względem mojej osoby i mojej pracy.

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Uzyskane odpowiedzi wskazują na duże zadowolenie studentów z uczestnictwa w zajęciach z personalizacji procesu kształcenia. Mogli oni realizować tematy zgodne z zainteresowaniami, pogłębiając swoją wiedzę w wielu obszarach, rozwijać umiejętności oraz kształtować bardziej pozytywny obraz siebie i swoich kompetencji. Doświadczali ze strony tutora wspierającej obecności, która niejednokrotnie była źródłem siły i motywacji.

Ze względu na małą liczebność grupy badawczej uzyskane wyniki uznać należy jako głos w dyskusji dotyczący znaczenia spersonalizowanego kształcenia studentów pedagogiki w kontekście rozwoju kompetencji chroniących przed wypaleniem zawodowym. Kontynuacja badań i pogłębienie analiz mogłoby stanowić źródło istotnych dla edukacji wniosków.

Wnioski

Podczas organizacji zajęć z personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoringów istotne było stworzenie warunków do rozwoju kompetencji ważnych w zawodzie nauczyciela, które będą chroniły przed wypaleniem zawodowym. Uzyskane wyniki zdają się potwierdzać realizację powziętego celu. Relacja, która zawiązała się pomiędzy tutorami i studentami oraz indywidualne zajęcia dostosowane do potrzeb, możliwości i oczekiwań studentów, miały wpływ na rozwój w wielu obszarach. Zdecydowana większość badanych osób wskazała, że udział w zajęciach pozwolił im na wzbogacenie wiedzy z obszarów, które były podczas nich poruszane, na rozwinięcie wybranych umiejętności, a także głębsze poznanie siebie, swoich celów, mocnych stron i obszarów zainteresowań. Wzmocnienie poczucia własnej wartości, świadomość swoich mocnych stron,

lepszą organizacją własnej pracy, umiejętności komunikacyjne, zaradcze i metodyczne wydają się mieć bardzo duże znaczenie podczas wykonywania zawodu nauczyciela. Jednocześnie stanowić mogą czynnik chroniący przed ryzykiem wypalenia zawodowego.

Bardzo podobne wyniki ewaluacji zajęć tutoringowych uzyskały Ewa Szymczak i Mirosława Malinowska¹⁸. Do najczęściej wymienianych korzyści wynikających z udziału w tutorialach badani przez nie studenci zaliczyli: rozwój zainteresowań, pogłębienie wiedzy, pewność siebie, poszerzenie warsztatu zawodowego, poznanie siebie, swoich mocnych i słabych stron, samorozwój oraz systematyczność. Uznać więc można, że taka forma zajęć może tworzyć korzystne warunki zarówno do rozwoju w obszarze wiedzy, jak i umiejętności i samoświadomości. Anita Filipczak-Białkowska wskazuje, że personalizacja w edukacji polegać powinna na rozpoznaniu i wykorzystaniu potencjału osób uczących się przez dostosowanie elementów kształcenia do ich potrzeb i predyspozycji¹⁹. Opisane w niniejszym tekście wyniki badań własnych zdają się wskazywać, że warunek ten został spełniony.

Informacje, które uzyskano w opisywanych badaniach można wykorzystać także podczas prowadzenia innych zajęć, nie tylko tych z personalizacji procesu kształcenia. Uwzględnianie doświadczeń studentów, stosowanie zróżnicowanych metod pracy, angażowanie i aktywizowanie uczestników zajęć, a także, przede wszystkim, tworzenie atmosfery szacunku i bezpieczeństwa, wydają się możliwe w akademickiej codzienności.

Podsumowanie

Tworzenie warunków do nabycia i rozwoju kompetencji istotnych z punktu widzenia profilaktyki wypalenia zawodowego było jednym z celów zajęć z personalizacji procesu kształcenia z elementami tutoring. Studenci, którzy ukończyli cykl spotkań, wskazali na wzrost wiary w siebie i swoich możliwości oraz rozwój takich umiejętności jak m.in. radzenie sobie w sytuacjach stresowych, asertywność i komunikacja. Bez wątpienia uznać je można za czynniki chroniące, które są ważne w pracy współczesnego nauczyciela. Można więc przyjąć, że kontynuacja tej formy zajęć znajduje swoje uzasadnienie.

¹⁸ E. Szymczak, M. Malinowska, *Tutoring na Wydziale Oceanografii i Geografii Uniwersytetu Gdańskiego*, [w:] *Tutoring...*, op. cit., s. 256.

¹⁹ A. Filipczak-Białkowska, *Personalizacja zadania jako aktywator zaangażowania*, [w:] *Twórczość, pasja, Uniwersytet: kategoria zaangażowania w dydaktyce akademickiej*, red. J. Pluciennik, K. Klimczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, s. 45.

Bibliografia

- Bojarska N., Kichler K., *Personalizacja edukacji jako innowacja w procesie kształcenia*, [w:] *Lifelong Learning*, red. V. Tanaś, W. Welskop, Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu i Nauk o Zdrowiu, Łódź 2015, s. 19–25.
- Czekierda P., *Czym jest tutoring?*, [w:] *Tutoring. Teoria. Praktyka. Studia przypadków*, red. P. Czekierda, B. Fingas, M. Szala, wyd. 2, Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 21–42.
- Dworak J., Kretek H.A., *Personalizacja i kastomizacja nowymi formami kształcenia studentów na kierunkach zarządzania*, „Management and Quality – Zarządzanie i Jakość” 2023, vol. 5, no. 3, s. 39–60.
- Filipczak-Białkowska A., *Personalizacja zadania jako aktywator zaangażowania*, [w:] *Twórczość, pasja, Uniwersytet: kategoria zaangażowania w dydaktyce akademickiej*, red. J. Płuciennik, K. Klimczak, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, s. 37–47.
- Fingas B., *Fundamenty i źródła tutoringu*, [w:] *Tutoring. Teoria. Praktyka. Studia przypadków*, red. P. Czekierda, B. Fingas, M. Szala, wyd. 2, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer, Warszawa, 2018, s. 43–67.
- Juul J., Jensen H., *Kompetencje relacyjne w edukacji. Od posłuszeństwa do odpowiedzialności*, tłum. A. Boniszewska, Wydawnictwo MiND, Podkowa Leśna 2023.
- Kožuh A., Szyniec I., *Teoretyczne i praktyczne założenia programu tutoringu „Tutoring szansą spersonalizowanego rozwoju studenta”*, Kraków 2019 (materiały niepublikowane).
- Krejtz K., Krejtz I., *Metoda analizy treści – teoria i praktyka badawcza*, [w:] *Wywiad psychologiczny*, t. 1: *Wywiad jako postępowanie badawcze*, red. K. Stemplewska-Żakowicz, K. Krejtz, Pracownia Testów Psychologicznych Polskiego Towarzystwa Psychologicznego, Warszawa 2005, s. 129–148.
- Sęk H., *Uwarunkowania i mechanizmy wypalenia zawodowego w modelu społecznej psychologii poznawczej*, [w:] *Wypalenie zawodowe: przyczyny i zapobieganie*, red. H. Sęk, tłum. J. Radzicki, M. Żywicki, wyd. 2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012, s. 83–112.
- Stawiarska P., *Wypalenie zawodowe w perspektywie wyzwań współczesnego świata*, Wydawnictwo Difin, Warszawa 2016.
- Szymczak E., Malinowska M., *Tutoring na Wydziale Oceanografii i Geografii Uniwersytetu Gdańskiego*, [w:] *Tutoring. Teoria. Praktyka. Studia przypadków*, red. P. Czekierda, B. Fingas, M. Szala, wyd. 2, Oficyna Wydawnicza Wolters Kluwer, Warszawa 2018, s. 247–256.
- Tetzlaff L., Schmiedek F., Brod G., *Developing Personalized Education: A Dynamic Framework*, „Educational Psychology Review” 2021, vol. 33, s. 863–882.

